

Vrouwen van dagen – Sieth Delhaas (1999) boekrecensie

Verhalen en uitspraken over welzijn, relaties, materiële zaken, inspiratie en spiritualiteit

Mw. drs. M.H. Langelaan

NBD | Biblion recensie

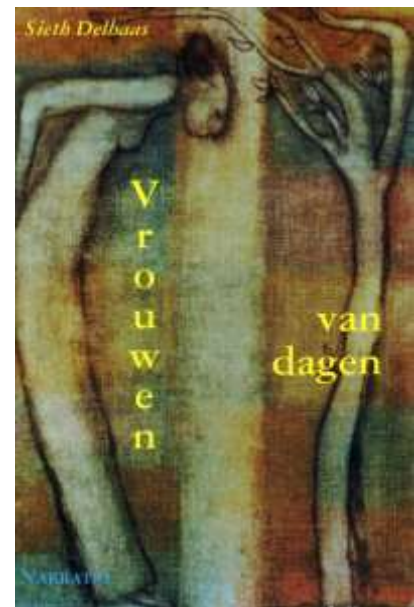
Centraal thema in dit boek is de vraag hoe vrouwen kritisch oud kunnen worden in een tijd dat vergrijzing meer en meer als maatschappelijk probleem wordt gezien.

De auteur vertegenwoordigt de werkgroep “Overleven door vriendinnen”, een groep van negen vrouwen die actief deelnamen aan de tweede feministische golf in de jaren zestig en zeventig.

Sinds begin jaren negentig discussiëren zij over thema's die met ouder worden te maken hebben zoals het verleden onder ogen zien, omgaan met teleurstellingen en tegenslagen, gezondheid, mobiliteit, alleen of met partner oud worden, dialoog met jongeren, oma zijn, vrije tijd, geloven, inspiratie, politiek, euthanasie etc.

De uitkomsten van de discussies legden zij – met hulp van een sociaal gerontoloog – in de vorm van een enquête voor aan 115 vrouwen van 60 tot 88 jaar, vrouwen uit hun eigen omgeving die zij in staat achtten om kritisch naar het (eigen) ouder worden te kijken.

Vanwege de grote rijkdom aan ervaringsgegevens interessant boek dat herkenning en steun kan bieden aan kritisch ingestelde, ouder wordende vrouwen.

Als feministe kritisch oud worden – Sieth Delhaas (1999) boekrecensie

Trouw, 07/07/1999

Jan Greven

Hoe wordt een mens kritisch oud? Of blijft er bij ouderdom weinig van een kritische levensinstelling over? Immers afhankelijkheid, en daar komt ouderdom toch menigmaal op neer, is geen goede basis voor kritische stellingnames.

Op het eerste gezicht verbaast het dan ook niet dat de bezinning op oud worden van een kritisch feministische vrouwengroep in Sieth Delhaas' boek *Vrouwen van dagen* nogal somber, om niet te zeggen klagerig, begint. Het mooiste ligt achter hen, wat wacht is de neergang, zo vrezen ze. Bovendien hebben ze weliswaar veel aan het feminisme gehad, ontlenen ze er nog dagelijks een onafhankelijke, kritische instelling aan, hebben ze er de kracht en inspiratie van de omgang met gelijk georiënteerde vrouwen aan te danken, maar lopen ze toch niet meer warm voor de thema's waar ze een levensfase eerder door gebiologeerd waren.

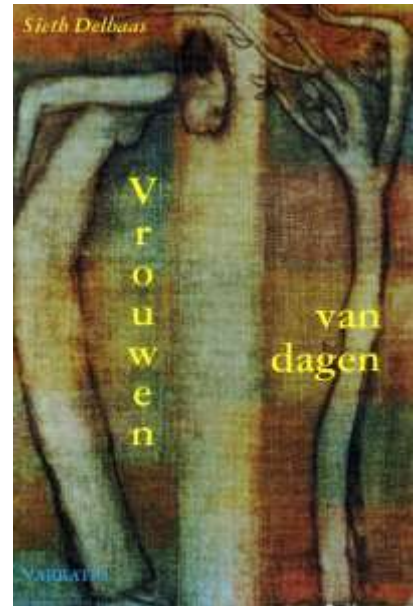
“Ja gek hè?”, merkt iemand in een van de werkgroepsgesprekken op, “het praten over Sara en al die bijbelse vrouwen. Ik wind me er niet meer over op... Er ligt meer de vraag: wat betekent die bijbel überhaupt voor me.” Boeken over bijbelse vrouwen heeft ze weggegeven aan een predikante in Suriname. Wellicht in de verwachting dat daar alles toch zo'n vijftien jaar later gebeurt.

Bovengenoemde werkgroep noemde zichzelf ‘Overleven door vriendinnen’; ze bestond uit negen vrouwen (een van hen deed wel mee, maar ondertekende niet het voorwoord; over de redenen daarvoor heb ik geen uitsluitsel kunnen vinden). Ze kwamen vanaf 1993 bij elkaar en ze spraken er over uiteenlopende thema's: welzijn, werk, materiële situatie, sociaal netwerk, normen en waarden - alles toegespitst op ouder worden. Om de thematiek wat breder aan de orde te stellen, voegden ze er een enquête onder vrouwen uit de eigen kennissenkring aan toe.

De vrouwen zijn eerlijk en laten het achterste van hun tong zien. Dat maakt het boek interessant, want de vrouwen zijn zelf interessant en op bepaalde punten uitgesproken wijs.

Allen zijn afkomstig uit een traditioneel, verzuild, kerkelijk milieu. In de jaren zeventig ontdekten ze, daarbij geïnspireerd door feminisme en feministische theologie, nieuwe levensoriëntaties. Voor sommigen betekende dat diepgaande veranderingen in hun privéleven. Echtscheiding, alleen opnieuw beginnen, vaak met een gevoel van bevrijding. Voor anderen veranderde er in de privésfeer weinig, maar des te meer in de visie op vrouw-zijn, kerk en God.

Na het verlies van de zuil-georiënteerde morele en geloofszekerheden uit hun jeugd, zijn ze langzamerhand ook de zekerheden van het feministisch geloof kwijt. Daardoor staan ze

‘zonder grote verhalen’, postmodern, in de huidige tijd met in handen alleen hun feministische instelling, hun opgebouwde levenswijsheid en, niet te vergeten, hun in tegenspoed verkregen taatheid.

Ze zijn eigenlijk alleen klagerig als het gaat over de toekomst en wat hen mogelijk aan verval, verlies en afbraak van krachten te wachten staat. En dat is bij nader inzien toch opvallend, omdat ze in het heden onverminderd hun mannetje lijken te staan (als ik me deze non-feministische uitdrukking mag permitteren), zoals ze dat ook in het verleden gedaan hebben.

Zou het feminisme dan toch meer iets zijn voor zelfstandige, krachtig in het leven staande types, die tegen niemand dankuwel hoeven zeggen? Daar komt bij, tenminste dat lees ik tussen de regels door, dat de vrouwen in het algemeen sterker lijken in het geven dan in het ontvangen.

Daardoor worden ze, bij alle feministische kracht en zekerheden, ook kwetsbaar. Dat maakt ze sympathiek. Sommigen zou je een beetje meer ‘komt tijd, komt raad’-mentaliteit toewensen. Het leven zou er meer ontspannen van kunnen worden.

Het boek begint met een in 1994 geschreven persoonlijk levensbericht en eindigt met een zelfde bericht uit 1998. Tussen die jaren liggen de gesprekken. Het is jammer dat redacteur Sieth Delhaas, in haar nabeschouwing niet heeft gekozen voor een analyse van de veranderingen en verschuivingen in die vier jaar. In plaats daarvan breekt ze een lans voor het denken van de Amerikaanse filosofe Martha Nussbaum, wier filosofie ze kort, te kort, bespreekt. Nussbaum is volgens Delhaas een geweldige gids bij het kritisch ouder worden, omdat ze stelt, dat algemene regels niet passen bij de realiteit van het bestaan. Terwijl de vrouwen van de werkgroep juist zijn opgegroeid onder de dwang van algemene regels. Geleidelijk, en onder invloed van het feminisme, hebben ze zich daarvan bevrijd en een eigen levensoriëntatie samengesteld op basis van hun levenservaringen. Het boek van de werkgroep getuigt daar overvloedig van.

Waarom dat dan niet aan het eind van het boek geconstateerd en op eigen kracht een aantal conclusies getrokken? Waarom dan toch weer voor anker bij een autoriteit, al is het dit keer een vrouwelijke filosoof, die op deze wijze haar zegen lijkt te moeten geven aan de wijze waarop de werkgroep-vrouwen het leven tegemoet treden? Terwijl ze bladzij na bladzij hebben aangetoond zeer goed hun eigen levensbeschouwelijke boontjes te kunnen doppen. Toch behoefte aan een autoriteit?

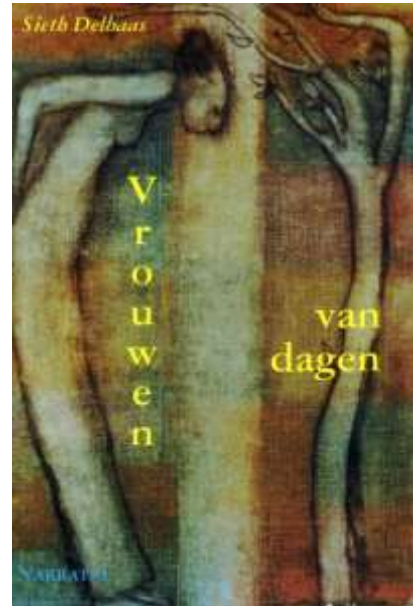
Feministisch ouder worden – Sieth Delhaas (1999) boekrecensie

Frieda Pruim

Opzij, 01-05-1999

Feministisch oud worden, hoe doe je dat? Daarover gaat een bijeenkomst op 6 mei in Roermond. Op die dag wordt ook een boek van Sieth Delhaas over dit thema gepresenteerd, gebaseerd op gesprekken die zij voerde met een groep vriendinnen en een enquête onder circa honderd kritische oudere vrouwen.

Vijf jaar lang kwam publiciste en theologe Sieth Delhaas (63) geregeld met acht vriendinnen van tussen de 60 en 80 jaar bij elkaar, die ze in de jaren zeventig had leren kennen in het feministisch theologische circuit. Een belangrijk gespreksonderwerp was in hoeverre je erin slaagt kritisch te blijven met het klimmen der jaren. Daarover legden ze ook een aantal vragen voor aan circa honderd vrouwen met een vergelijkbare (feministische en christelijke) achtergrond, over de thema's feminisme, welzijn, relaties, materiële zaken en spiritualiteit.

Het viel Delhaas vooral op hoe verschillend de verhalen van de vrouwen waren, maar ze ontdekte ook wel enkele grote lijnen: “De meeste vrouwen hebben onder invloed van de feministische theologie de duidelijke dogma’s van het geloof van hun jeugd vaarwel gezegd, maar daar is niets voor in de plaats gekomen, waardoor ze weinig houvast meer hebben. Verder viel me op dat er bij deze groep een gigantische wisseling van partners heeft plaatsgevonden, in een tijd dat dat nog heel ongebruikelijk was en je om die reden met de nek werd aangekeken. De maatschappelijke betrokkenheid van de geënquêteerde vrouwen viel me tegen. Maar daarbij moet je bedenken dat er vrouwen tot 88 jaar zijn ondervraagd, die lang niet allemaal zo gezond zijn als ik. Zij willen nu eindelijk wel eens van hun welverdiende rust gaan genieten.”

Met haar boek *Vrouwen van dagen* wil Delhaas een realistisch beeld van kritische ouder wordende vrouwen laten zien. “We zijn niet allemaal ofwel vitale vrouwen van de wereld ofwel wegwijnende oudjes achter de geraniums.” Op verzoek van haar vriendinnengroep heeft ze geen praktische handreikingen in het boek opgenomen – “vrouwen moeten altijd al zoveel” – maar zelf heeft ze wel veel baat gehad bij het met gelijkgestemden praten over het ouder worden in feministisch perspectief. “Het deed me goed dat sommige geënquêteerde tachtigplussers nog heel uitgesproken waren in hun meningen. Ik denk dat het belangrijk is om elkaar daarin te ondersteunen. Als je een plek hebt waar je af en toe je hart kunt uitstorten, raak je minder snel uitgeblust.”

Sieth Delhaas, *Vrouwen van dagen*, uitgeverij Narratio, f29,50